

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ ЛЬОТНИЙ КОЛЕДЖ**

Циклова комісія економіки та управління

ТЕКСТ ЛЕКЦІЇ

навчальної дисципліни «Основи економічної теорії»
обов'язковий компонент
освітньо-професійної програми
першого (бакалаврського) рівня освіти

**272 Авіаційний транспорт
Технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і
авіадвигунів**

за темою № 2 - Форми організації суспільного виробництва

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 № 7

СХВАЛЕНО

Методичною радою
Кременчуцького льотного
коледжу Харківського
національного
університету внутрішніх
справ
Протокол від 28.08.2023 № 1

ПОГОДЖЕНО

Секцією науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та
соціально-економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 №7

Розглянуто на засіданні циклової комісії економіки та управління,
протокол від 28.08.2023 №1

Розробники: викладач циклової комісії економіки та управління, к.е.н.,
спеціаліст вищої категорії, викладач - методист, Пушкар О. І.

Рецензенти:

1. Директор Кременчуцької філії Класичного приватного університету,
к.е.н., доцент, Меньйлова Г.Є.
2. Зав. кафедри автомобільного транспорту та транспортних технологій,
к.т.н., доцент Кременчуцької філії Класичного приватного університету
Головіна О.В.

План лекцій:

1. Товарна форма організації суспільного виробництва .
2. Гроші та грошовий обіг.
3. Витрати виробництва. Прибуток.
4. Ринкова економіка.
5. Капітал сфери обігу.

Рекомендована література:

Основна література:

1. Білецька Л.В., Білецький О.В., Савич В.І. Економічна теорія: політекономія, мікроекономіка, макроекономіка – К.: ЦНЛ ., 2018.- 688с.
2. Горлач М.І., Соколов М.О., Кримов М.І., Лисенко С.Ф. та ін.. Економічна теорія: підручник для вищої школи – К.: ЦУЛ ., 2017.-532с.
3. Базилевич В.Д. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: Знання, 2014. – 711 с.
4. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія: практикум: Навчальний посібник – К.: Знання, 2013. – 496 с.
5. В.Д. Лагутін, Ю.М. Уманців, Т.А. Щербакова та ін. Економічна теорія : підручник – Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. – 608 с.
6. Моцелюк Н.В. Політична економія. Економічний розвиток. Сучасні економічні системи. Світове господарство: Навчальний посібник – К.:ЦУЛ, 2014.-168с.
7. Осецький В.Л. Політекономія: Навчальний посібник – К.: НАУ, 2013. – 380 с.
8. Семененко В.М., Коваленко Д.І. Економічна теорія: Політекономія: Навчальний посібник – К.: ЦНЛ ., 2017.- 428с.
9. Сірко А.В. Економічна теорія: Політекономія: Підручник – К.:ЦУЛ, 2017.- 448с.
10. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Політична економія: Навчальний посібник – К.: Кондор – Видавництво, 2013. – 464 с.
11. Федоренко В.Г. Політична економія: Підручник-К.: Алерта, 2015. – 487с.
12. Якобчук В.П. Економічна теорія: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2015 – 408с.

Допоміжна література:

13. Базилюк А.В., Дерій Ж.В., Концева В.В., Хоменко І.О. Економічна теорія. Практикум: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ ., 2012.-312с.
14. Башнянин Г.І. Політична економія. Навчальний посібник. – К.:ЦУЛ, 2013. – 410 с.

15. Кузнєцова Л.В. Політична економія: Навчально – методичний посібник – К.: НУХТ, 2011. – 181 с.
16. Лопух К.В. Сучасний монетаризм: Монографія – К.: ЦУЛ, 2015.-272с.
17. Луценко Г.П. Курс економічної теорії: практика і теорія: Електронний посібник – Кременчук: КЛК НАУ, 2011. – 207 с.
18. Мельникова В.І. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 248 с.
19. Носова О.В. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2013. – 512 с.
20. Панчишин С.М. Аналітична економія: Макроекономіка і мікроекономіка: Підручник: у 2-х кн. / За ред. С.М.. — К.: Знання, 2013. 615 с.
21. Старостенко Г.Г. Національна економіка: Навчальний посібник – К.: Ліра – К, 2011. – 432с.
22. Шевченко О.О. Історія економіки та економічної думки: сучасні економічні теорії: Навчальний посібник – К.: ЦУЛ, 2012. – 280 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті:

23. Офіційний веб-портал Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: www.rada.gov.ua.
24. Нормативні акти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.nau.kiev.ua.

Текст лекції:

1. Товарна форма організації суспільного виробництва

1. Форми суспільного виробництва:

I. Натуральна (коли продукт праці призначений для особистого споживання).

II. Товарна (коли продукт праці перетворюється в товар, тобто призначений не для особистого споживання, а для обміну).

Товарне виробництво - це певна організація суспільного виробництва, при якій економічні стосунки між людьми виявляються через купівлю-продаж продуктів праці.

Причини виникнення товарного виробництва ринку:

1) суспільний поділ праці - означає спеціалізацію виробників на виготовлення окремих видів продукції і веде до підвищення продуктивності праці, росту обсягів виробництва.

2) соціально-економічний - відокремлення виробників (проявляється у виникненні приватної власності на засоби виробництва)

III. Безпосереднє суспільне виробництво (проявляється в розвинутих країнах) йде на зміну капіталістичному товарному виробництву.

Характеристики цієї форми:

- Поява гігантських компаній (ТНК), де продукція дочірніх компаній (філіалів) перестає бути товаром:
  - 1) тому що вони передається між філіалами і материнськими компаніями (основною) по трансферним цінам (раніше без оплати);
  - 2) дочірні і материнські компанії працюють по єдиному плану, мають єдині вимоги до якості продукції, єдиний ритм роботи;
- Контрактна система взаємозв'язків з покупцями (портфель замовлень на майбутній рік);
- Державне замовлення (ціна з відшкодуванням витрат виробництва).

2. Гроші та грошовий обіг

Гроші - це загальний еквівалент.

Гроші виникають з появою та розвитком товарних відносин.

Сутність грошей розкрито в їх функціях:

1. Міра вартості - гроші служать матеріалом для вираження вартості всіх вироблених в суспільстві товарів.
2. Засіб обігу - посередник в обміні товарів.
3. Засіб платежу – коли немає одночасного зустрічного руху товару і грошей (товару в кредит, виплата з/п).
4. Засіб нагромадження

Розрізняють наявні гроші (готівка) - банкноти, монети, і безготівкові гроші - засоби на рахунках в банку, держ. цінні папери, акції інвестиційних фондів

1. Світові гроші - ті, які обслуговують міжнародну торгівлю.

"Закон обігу грошей"/"Закон кількості грошей в обігу"/ із моделі Фішера :

$$M * V = P * Q, \text{ де:}$$

M - кількість грошей

V - швидкість їх обігу

P - ціна, обсяг товару

PQ - сума товарних цін

Третій розвиток функції грошей, як засобу платежу (№ 3), ця формула набуває складного вигляду:

$$M = P * Q - K + П - ВП, \text{ де:}$$

K - сума цін товарів, проданих у кредит

П- сума платежів за боргові зобов'язання.

ВП - сума взаємно погашених безготівкових платежів

Грошовий обіг - це рух грошей, який опосередковує оборот товарів та послуг.

Найважливіші компоненти грошової системи:

- національна грошова одиниця (грн.), яка виражається в цінах товарів та послуг;
- система кредитних і паперових грошей, розмінних монет;
- система емісії (випуску) грошей;
- державні органи, які керують питаннями регулювання грошового обігу.

Грошова маса - сукупність готівкових та безготівкових купівельних і платіжних засобів, які забезпечують обіг товарів і послуг в народному господарстві.

Ліквідність - це легко реалізованість, швидкість перетворення в грошову форму без втрати вартості 100% ліквідність у готівці.

3. Витрати виробництва. Прибуток.

Витрати виробництва - це вираження в грошовій формі витрати на виробництві і реалізацією продукції (придбання виробничих ресурсів). Цей показник ще називається собівартістю продукції.

На підприємстві розрізняють:

1. Постійні витрати (FC) - витрати, які не залежать від обсягу виробництва (орендна плата, амортизаційні відрахування, оплата праці працівників, що знаходяться на погодинній оплаті праці - бухгалтер).

2. Змінні витрати (VC) - це витрати, які залежать від обсягу виробництва продукції (витрати на сировину і матеріали, силова електроенергія, з/п відрядників)

3. Сукупні витрати - $TC = FC + VC$. TC - це собівартість обсягу продукції (річного).

4. Середні сукупні витрати - це собівартість одиниці продукції. Собівартість одиниці продукції це один із найважливіших показників ефективності виробництва, зниження якого призводить до збільшення прибутку.

Розрізняють також прямі і непрямі витрати виробництва.

З/п основних виробничих робітників, витрати сировини, палива та матеріалів відносяться до прямих витрат, тому що прямо включається в собівартість продукції.

Непрямі витрати - це витрати, які прямо не відносяться до собівартості продукції різних видів (з/п бухгалтера).

Прибуток - це чистий дохід підприємства.

Чистий прибуток - це прибуток, який спрямований на розвиток виробництва, матеріального заохочення працівників, поповнення резервного фонду, виплату дивідендів, погашення раніше взятих кредитів. Це прибуток, що залишився на підприємстві після розрахунку з державними та місцевими бюджетами.

4. Ринкова економіка.

Ринок - це обмін; це економічні відносини між виробником і споживачем;

Функції ринку:

1. Регулююча - регулює виробництво товарів.

2. Розподільна - розподіляє фактори виробництва по сферах економіки.

3. Інформаційна - ринок інформує про стан економіки.

4. Стимулююча – ринок стимулює зниження витрат.

5. Контрольна – контролює корисність праці.

Основні елементи ринку (праці):

1. Ціна.

2. Попит і пропозиція.

3. Конкуренція.

Ринок - це складна структура, тому є багато критеріїв поділу на види.

Основним критерієм є економічне призначення об'єкта ринкової діяльності (об'єкт ринку):

- ринок товарів та послуг;

- фінансовий ринок:

а) грошовий ринок (валютний, чеки обслуговування міжнародного платіжного обігу, міжбанківський ринок - це частина ринку позикового капіталу);

б) ринок капіталів (ринок цінних паперів - фондовий ринок і ринок середньо - і довгострокових банківських кредитів);

Ринкова інфраструктура - це сукупність структур, які сприяють існуванню ринкових відносин.

Елементами інфраструктури в сучасній ринковій економіці є:

- підприємства роздрібної та оптової торгівлі;

- кредитна структура і комерційні банки;

- аукціони, ярмарки та інші форми організованого позабіржового посередництва;

- аудиторські компанії;

- податкова система, податкові інструкції.

Суб'єкти ринкової економіки:

- домогосподарство - це економічна одиниця, що складається з одного або більше чоловік, які об'єднують свої доходи, мають спільну власність та разом приймають економічні рішення.

- підприємство (фірма) -- це товаровиробник і основна ланка економіки. Це будь-який господарюючий суб'єкт, що займається виробничим споживанням ресурсів та виробляє товари чи послуги заради отримання прибутку.

- держава - теж суб'єкт економіки. Саме за допомогою державної власності реалізуються державні пріоритети. Держава розглядається як сукупність органів влади, що є координатором та регулятором економічного життя.

5. Капітал сфери обігу.

Існують такі види, як товарний і торгівельний капітал.

Товарний капітал – це одна з функціональних форм промислового капіталу.

Торгівельний капітал – це капітал, який обслуговує процес перетворення товарної вартості на грошову в сферу обігу.

Позичковий капітал – це певна сума вільних грошей, які надаються їх власником у тимчасове користування іншій особі (підприємцю) з метою отримання процента (капітал,

Конкретною формою руху позичкового капіталу є кредит, сутність якого полягає в мобілізації тимчасово вільних грошових коштів і розміщення їх на умовах повернення й прибутковості.